

перспективу виникнення протиправних дій учасників АТО в різноманітних сферах життєдіяльності поза межами бойового протистояння. Це зумовлює необхідність опрацювання методів не тільки відновлення соціального та психологічного статусу учасників проведення антитерористичної операції, але й змісту заходів їх ресоціалізації.

Вищенаведені чинники надання ефективної психологічної допомоги та здійснення психологічної реабілітації не вичерпують всю палітру піднятої до обговорення проблеми. Її подальший аналіз та визначення напрямів вирішення обумовлює, без перебільшення, соціальний статус психологічної галузі знань в сучасній Україні.

Казміренко Л.І., професор кафедри юридичної психології НАВС, кандидат психологічних наук, професор

ОСОБИСТІТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ЛОКАЛЬНОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Узагальнення досвіду перебування працівників органів внутрішніх справ у зоні АТО дозволяє сформулювати наступні узагальнення щодо специфічної трансформації основних структурних елементів особистості та діяльності особового складу в умовах локального військового конфлікту.

1. Локальні військові конфлікти значно відрізняються від війни за соціально-психологічним наповненням.

Війна впливає як на життя суспільства загалом, так і на безпеку життєдіяльності кожної окремої людини. Відбувається концентрація всіх матеріальних ресурсів для забезпечення потреб війни, що спричиняє відповідні зміни в житті кожного її громадянина; зростає централізація влади і роль політичної та правової ідеології, ідеологічна надбудова держави повністю переорієнтовується на забезпечення цілей війни. Внаслідок цього повністю змінюється морально-психологічна атмосфера в державі.

Локальні військові конфлікти, навпаки, призводять до виникнення різноспрямованих соціально-психологічних явищ. Вони найчастіше зумовлюються не глибинними міждержавними суперечностями, а певними частковими чинниками (суспільно-

політичними, релігійними, етнонаціональними тощо), що набувають сенсу домінантних світоглядних орієнтирів для частини населення, проти якого задіюються регулярні війська. При цьому співвідношення економічних і воєнних ресурсів складається на користь держави, що дозволяє їй керівникам сподіватися (такі сподівання інколи шкодять здійсненню ретельних підрахунків сил та можливостей) на безумовний та швидкий успіх.

2. Локальний військовий конфлікт не становить загрози для переважної частини суспільства, відповідно, не стає для нього мотиваційною домінантою. Між тим, для населення території, проти якої застосовується збройна сила, він означає реальну загрозу для життя як дорослих чоловіків (потенційного складу регулярної армії), так і жінок та дітей. В цих умовах актуалізується «основний інстинкт» (продовження роду) і сторона, яка вважає себе жертвою військового вторгнення, набуває мотиваційних переваг перед супротивником, безвідносно до того, наскільки гуманними та справедливими були прагнення керівництва держави. Наслідком цих процесів може стати дискредитація цілей локального збройного конфлікту та виникнення негативних психологічних станів у військовослужбовців.

3. Основним джерелом для підтримання належного морально-психологічного стану військовослужбовців є морально-психологічний стан суспільства, інтереси якого вони захищають. Відповідно, при відсутності підтримки воєнної акції у суспільній свідомості та наявності антивоєнних настроїв, в тому числі – і в найближчому соціальному оточенні та родинах, можливості спонукання особового складу до проявів патріотизму, виконання конституційних обов'язків, захисту національних інтересів, ненависті до ворога стають вельми проблематичними.

Тому неаргументовані і незрозумілі для широкого загалу мобілізаційні кампанії («хвилі мобілізації»), активне впровадження ЗМІ думки про участь в антитерористичній операції на сході України військових із Російської Федерації та загонів із Чечні, повідомлення про непоодинокі вибухи та замінування в містах України, мітинги солдатських матерів та

інші такого роду факти слід розцінювати як спроби психологічної війни, що цілеспрямовано чи стихійно спрямовані проти Збройних Сил України.

4. Досвід бойових дій засвідчує, що невідповідна тактична і психологічна оцінка супротивника здатна призвести до викривлення стратегії локального військового конфлікту загалом. Початку Антитерористичної операції не передували ретельні прорахунки сил і можливостей як власних, так і супротивної сторони, внаслідок чого ресурсів Служби Безпеки України та МВС України не вистачило для швидкого подолання супротиву, а Збройні Сили України опинилися в маргінальному становищі: вони були втягнені у локальний військовий конфлікт (по суті – у бойові дії) з невласним для них супротивником. За умови невизначеного «образу ворога» цілі і завдання професійної діяльності деформуються, в провідним мотивом стає не захист Батьківщини, а самозбереження. Відповідно, це не сприяє формуванню бойової наснаги військовослужбовця.

5. Невідповідність між моделлю бойових дій і реальністю (феномен «необстріляності») проявляється у викривленні сприймання часу і простору («тунельне бачення», стискання чи розтягування часу), що призводить до неадекватних моторних реакцій-відповідей в імпульсивній чи гальмівній формах.

При цьому військовослужбовці повинні рухатися небезпечними ділянками за складними траєкторіями та вести інтенсивний вогонь. Зазначене призводить до того, що вони виявляються нездатними вражати навіть цілком доступні цілі через відсутність навичок швидкого їх виявлення, впізнавання та ураження в реальних бойових умовах. Невдачі, в свою чергу, спричиняють появу невпевненості в собі, недовіру до власних можливостей та можливостей своєї зброї.

У теперішній час психологи МВС України ще не мають достатніх фактичних даних для підтвердження чи спростування таких негативних тенденцій. Але необхідність кваліфікованого психологічного забезпечення діяльності особового складу в умовах локальних військових конфліктів не викликає сумнівів.